

Etnologin på gårdsgården?

Rebecka Lennartsson

Det är bistra tider. Kriser på bredden och längden rapporteras från världen över, så även från vår lilla fläck på globen, från vårt skrå och från vårt ämne etnologi. Så öppnas dammluckorna igen för ämnets favorittema framför andra: frågan om identiteten. Vilka är vi, vad kan vi, vad vill vi, vad gör vi och behövs vi egentligen överhuvudtaget? Att diskutera sin vetenskaps kärna och mening är naturligtvis ett viktigt, för att inte säga nödvändigt, inslag i all akademisk verksamhet. Men det finns också en risk för att vi stagnerar i introvert navelskådande, och glider än längre från en ny akademisk verklighet med studenter som efterfrågar användbarhet och anställbarhet före bildning och analytisk förmåga. Kan man hitta en ingång till nya och nygamla arbetsmarknader utan att ge avkall på ambitionen att representera en forskningstradition som vill vara subversiv, kreativ och fri i tanken? Kan vi bibehålla och utöka vår vetenskapliga legitimitet, och samtidigt annektera nya fält och skapa en mer distinkt yrkesidentitet?

Hängande på gårdsgården?

När jag, för vad som börjar kännas som en evighet sedan, började läsa etnologi hade jag en vag aning om att det handlade om gårdsgårdsbindning, plogtyper och möjligen också folketro och folksed. Det passade mig alldeles utmärkt. Jag hade museivärlden för ögonen och intresserade mig för byggnadstradition och svensk folkkultur. Alldeles fel hade jag inte. Men kurserna i uppmätning av timmerhus och saga och sed varvades med postmodern

teori om subjektets död. Det hela var ytterst förvirrande. Jag bet mig kvar. Ju längre tiden gick, desto tydligare slog pendeln över på teori i stället för material, perspektiv snarare än fakta, abstrakt tänkande snarare än knuttimring. Nu är jag glad att jag stannade. Möjligheterna vidgades, bit för bit upptäckte jag hur man gör etnologi, och hur ämnet gav redskap att analysera och tolka världen. Samtidigt tyckte jag mig uppleva att den traditionella etnologin med sina teman och forskningsområden antingen ”skopades ut” eller blev lämnade kvar i ett hopplöst föråldrat forskningssammanhang. Vi fokuserade på samtida teori, på samtida kulturmöten, spänningar och möjligheter i ett komplext samhälle. I samma stund gjorde vi oss till stor del också kvitt en arbetsmarknadsanknytning som tidigare har känts självklar, nämligen den till museivärlden. I samma takt har andra ämnen uppstått eller brett ut sig och fyllt luckorna: exempelvis museologi, kulturgeografi och historisk antropologi.

Min hypotes är att etnologiämnet i sin iver att vinna i vetenskaplig tyngd har frigjort sig från tidigare arbetsmarknader och blivit ett renodlat akademiskt ämne, ett ämne som syftar till forskning – men ändå förblivit så att säga ”hängande på gårdsgården”, då vi aldrig har erhållit det erkännande som exempelvis Historia äger av hävd. Vi måste fortfarande argumentera för våra metoder, teorier och ämnesval, medan historiker obehindrat kan harva vidare i frågan huruvida en knapp eller en kula dödade någon gammal kung. När jag

skriver en artikel eller håller föredrag som riktar sig till en krets utanför vår egen inom-etnologiska, kommer jag ofta på mig själv med att motivera mitt ämnesval och förklara varför det är användbart. Jag är gissningsvis inte ensam om det. Här tror jag kärnan till vår ”kris” ligger. Vi är inte tillräckligt storstilade, självtillräckliga och bombastiska för att locka horder av studenter som vill bli Etnologer, samtidigt som vi också saknar en tydlig yrkesanknytning. För vad gör en etnolog, annat än forskar? Vi kan fnysa åt studenternas enträget gnetiga krav på att få veta vad de ska bli, men vi kommer knappast undan frågan.

Etnolog i periferin

Som många andra etnologkollegor har jag sedan disputationen i februari 2002 pusslat med korta anställningar, projekt, uppdrag och perioder av arbetslöshet. Mitt eget sätt att hantera denna ganska vacklande tillvaro har hitintills varit att skaffa barn. Lyckligtvis har vi en förhållandevis välutbyggd föräldraförsäkring i det här landet. Jag är nu inne på min tredje ledighet/arbetslöshet med en liten Axel, och inser att detta givetvis inte är en lösning som håller i längden. Det har för mig aktualiserat frågorna om ämnets användbarhet och forskarens anställningsbarhet på ett mycket konkret sätt, där idealen om en forskning styrd blott av forskarens egen nyfikenhet tyvärr väger lätt mot krassa frågor om försörjning och efterfrågan. Som etnolog i periferin känner man sig ofta också bortkopplad; saknar man tjänst och forskningsmedel, saknar man också anknytning till universitetet och till dess informationskanaler, e-postlistor och forskningsbibliotek.

Bristen på tjänster för etnologer tvingar in forskaren i periferin i samtidens omhuldade entreprenörskap – och som forskare är man knappast rustad för den nyckfulla och gåtfulla Marknaden. Det gäller att övertyga andra om etnologers användbarhet – eller skola om sig. Ibland har jag fått känslan av att en doktors-

grad i etnologi snarare är en black om foten än en merit i jobbsökarsammanhang; kanske väcks misstankar om forskaren som en ifrågasättande, problematiserande medarbetare som envisas med att analysera allt som sägs och görs. På Göteborgs universitets hemsida skriver studenten Pernilla Månsson om etnologiämnet:

Etnologin har hittills gett mig mer personlig utveckling än en utveckling inom arbetslivet. För det mesta är det lättare att säga att jag arbetar som kursadministratör än att säga att jag är etnolog. Det blir mindre att förklara för andra då. Det här hände första dagen efter att jag tagit ut min examen. Jag gick till Arbetsförmedlingen. På frågan om vad jag hade för utbildning svarade jag att jag var etnolog. ”Jag förstår inte varför man läser såna ämnen”, sa handläggaren! Det kommer jag aldrig att glömma.

Min erfarenhet har emellertid varit att mina etnologiska kunskaper och färdigheter faktiskt är efterfrågade. Jag startade firma förra hösten för att enklare kunna hantera de jobbuppdrag som trots allt dök upp: artiklar som ska skrivas, föredrag som ska hållas, utvärderingar som ska göras. På det hela taget har det trots allt funnits ganska gott om jobb. Svårigheten är att få betalt för arbetet. Som forskare förväntas man ha en lön och en anknytning till något universitet, och uppdrag vid sidan om bör man tacksamt ta emot som högt värderad uppmärksamhet – något som väl alla forskare, mer eller mindre, sukter efter. Vi etnologer har ju också varit skickliga på att synas i media och fungera som verklighetskommentatorer. Kanske har vi rent av gjort oss själva en otjänst genom att så beredvilligt ta på oss ansvaret för universitetets tredje uppgift och dela med oss av vårt kunnande? Det man inte behöver betala för värderar man som bekant heller inte särskilt högt. Om man någon gång försöker verka utanför institutioner och akademi, blir man mycket medveten om denna inställning till forskningsresultat och etnologiskt kunnande som allmängods. Etnologen ska syssla

med samhällsrelevant eller möjligen kuriös forskning och drivs av ett kall, och äran av att bli uppmärksammas och få sprida sitt budskap är belöning nog.

Nya och nygamla arbetsmarknader

Men etnologi kan inte vara ett ämne som endast syftar till forskning. Långt ifrån alla studenter som läser etnologi kommer att fortsätta upp på forskarnivå, det säger sig självt. Ändå tycks det som om vi alltid hamnar i frågan om forskningens roll och mening när vi ska diskutera vårt ämne. Kanske rör diskussionerna om ämnets identitet och överlevnad egentligen två olika frågor, som visserligen hänger ihop, men som också måste skiljas åt. Å ena sidan frågan om forskningens roll i samhället och vikten av att uppnå en fri, av ekonomiska och politiska intressen obunden forskning. Å andra sidan frågan om en arbetsmarknad utanför universitet och högskolor, där studenter med etnologi i bagaget och forskare som av olika skäl vill eller tvingas till att verka utanför institutionerna kan verka som just etnologer. Vårt ämne har ju trots allt en stor fördel över de flesta andra humanistiska ämnena. Vi har en uppsättning redskap som kan användas för att analysera samtid och förstå det förflutna, våra metoder är i högsta grad tillämpbara och – faktiskt – efterfrågade i dagens kulturaliserade samhälle.

Samma Pernilla Månsson som återgav en nedslående situation vid arbetsförmedlingen, skriver också om etnologiämnet:

Men jag ångrar absolut inte att jag studerat. Etnologin är applicerbar på allt i samhället, från strukturer på arbetsplatser och till det vardagliga livet. Den täcker in både nutid och historia, kultur och samhälle. Med ett etnologiskt perspektiv kan man förändra. I utbildningen har jag också lärt mig att uttrycka mig i tal och skrift, att ta in information och processa den.

Och det är för all del sant att etnologer redan nu finns representerade inom otaliga yrkesgrupper; som handläggare, projektledare, inom

medie- och kultursektorn, och inte minst inom museivärlden. Men vi skulle kunna slå oss in på långt fler! Om vi inte ser möjligheterna som en omvandlad arbetsmarknad erbjuder, kommer andra yrkesgrupper att ta till sig, omstöpa och använda sig av våra teorier, begrepp och metoder. Det är redan på gång; konsulter av olika slag lånar ur vår verktygslåda, men saknar den egentliga kunskapen. Så kan exempelvis "Lennart", som läste låt oss säga statistik och sociologi för 13 år sedan, sälja ett konsultuppdrag om segregationen och de boendes önskemål i ett bostadsområde till ett stort byggföretag för ett rent hårresande antal tusen kronor som bygger på "kvalitativa metoder" som "djupintervjuer" och "deltagande observation".

"Lennart" kan troligen ge en grovt förenklad bild av samhället, paketerad i superstylad power-point och professionellt presenterad. Men varför vänder sig inte företaget till universiteten, där en gedigen, forskningsgrundad kunskap om segregation, förortsliv, kulturmöten och konflikter eller vad som helst redan finns att hämta – gratis, tillika? Och varför vänder sig inte företag, myndigheter och institutioner överhuvudtaget i högre utsträckning till universiteten för att få hjälp med utvärderingar, med medföljande forskning, med undersökningar, med arbete med det så populära "human resources" (vilka vore bättre lämpade än etnologer för att spåra och lägga i dagen dolda strukturer och informella maktordningar på arbetsplatser) eller för att få föreläsningar om genus, om arbetsplatskulturer, om vad som helst? Har det att göra med att vi saknar utarbetade kanaler för sådana kontakter? Beror det på att det inte anses riktigt rumsrent i akademiska kretsar? Eller saknar vi de nödvändiga kunskaperna i hur man presenterar och lägger fram våra forskningsresultat, så att de kan användas i praktiskt arbete? Och är det i så fall dags för oss att vi tar den "tredje uppgiften" på större allvar och gör presentationsteknik och populärvetenskapligt skri-

vande till en del av utbildningen? Är det dags att vi återtar anknytningen till museivärlden, och skapar nya inriktningar av utbildningen som är anpassade till dagens arbetsmarknad: etnologer specialiserade på arbetsplatskulturer, på medföljande forskning, på reklam,

media eller vad studenterna nu frågar efter – och på en fri, högkvalitativ och internationellt gångbar forskning.

Rebecka Lennartsson, FD
Uppsala

SUMMARY

Ethnology "Hanging on the Farm Fence?"

To discuss our subject's core and sense is of course an important, not to say necessary, element in all academic activity. But we are also prone to adapt to a changing academic reality, with students that request usefulness and employment prior to education and analytical ability. Is it possible to find an input to new and former labour markets, without giving up on the aspiration to represent a research tradition that wants to be subversive, creative and free in thought? Can we maintain and increase our scientific legitimacy, depth and weight, and still find

new fields and create a more distinct identity for the labour market?

My hypothesis is that Ethnology in its eagerness to win in scientific weight has freed itself from earlier labour markets and has become a pure academic matter, a matter that aims to research – but nevertheless remained so, so to say "hanging on the farm fence", since we have never received the admission that for example History enjoys.